

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש
'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרדה"ג
ד' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום שני פרשת כי תצא | ד' אלול תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

יארצייט רבינו מאיר שמחה הכהן ז"ל

היום יארצייט הגאון הקדוש רבי מאיר שמחה הכהן בן הג"מ רבי שמשון קלונימוס מדווינסק זצוק"ל.

בדורינו הדפיסו ג' חלקים חידושים על הש"ס מתוך כתב יד. והובא שם דברי הספד שהספיד רבי מאיר שמחה את הגה"ק המלבי"ם שפירש את התורה, זי"ע. ובתוך דבריו הזכיר את דברי הגמ' במס' מו"ק כה: 'כי נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההוא ספדנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר, נשים לילות כימים על משים לילות כימים'. בפשטות הביאור שנעסוק בהספד ביום ובלילה כמו שהוא היה עוסק בתורה ביום ובלילה.

לילות כימים בחיבור המלבי"ם והמשך חכמה

וביאר רבי מאיר שמחה ע"פ מש"כ במדרש האריך היה משה רבינו יודע אימתי יום ואימתי לילה, בהיותו מ' יום למעלה בשמים, כשהיה הקב"ה לומד איתו תורה שבכתב היה לו סימן שהוא יום, וכשהיה הקב"ה לומד איתו תורה שבעל פה היה יודע שהוא לילה.

והנה רבינא ורבי אשי היו סוף הוראת חז"ל, הם סידרו את הש"ס, והם סמכו על ההיתר של רבינו הקדוש שדרש 'עת לעשות ה' הפרו תורתך' והתיר לכתוב את התורה שבעל פה, והם השלימו להעלות על הכתב את כל התורה שבעל פה, כתוב וחתום בשלימות.

ולכן 'כי נח נפשיה דרבינא אמר ההוא ספדנא נשים לילות כימים על משים לילות כימים', כלומר שרבינא לקח את התורה שבעל פה שהיא סוד לילה, כאמור לעיל בענין לימודו של הקב"ה עם משה רבינו בלילה תורה שבעל פה, ועשאה רבינא 'כימים', שהעלה אותה על הכתב בשלימות, כתורה שבכתב שהיא ענין יום.

כשם שהתינוק יכול בן חמש שנים יכול ללמוד חמשה חומשי תורה, יכול בן ט"ו שנה ללמוד בגמרא את כל התורה שבעל פה, הרי שהלילות נעשו כימים, כי עד הנה היו צריכין לזכור בעל פה את התושבע"פ, ולא היו הלילות ברורים כימים, ורבינא ורבי אשי ביררו את הלילות כימים, מדה כנגד מדה צריך להספידו לילות כימים.

עפ"ז ביאר רבי מאיר שמחה שהמלבי"ם קיבל מתנה מהקב"ה להכניס את דרשות חז"ל בתורה שבעל פה בתוך פסוקי תורה שבכתב. מי שלומד את חיבור התורה והמצוה של המלבי"ם מוצא איך כל דרושי תורה שבעל פה כבר כתובים בתורה שבכתב. ובאמת שהיו הרבה מרבוה"ק שעסקו בזה, מ"מ המלבי"ם היה מהצדיקים היחידים שקבלו מתנה מיוחדת מהקב"ה למצוא כל התורה שבעל פה באותיות תורה שבכתב. נמצא שעשה 'לילות כימים' בבחינה אחרת, למצוא את הלילה בתוך היום, את תושבע"פ בתוך תורה שבכתב.

כן הספיד רבי מאיר שמחה את המלבי"ם. אך לא רשם רבי מאיר שמחה את ההספד. אלא שבהלויה של רבי מאיר שמחה הזכיר אחד מהספדנים את הספדו של רבי מאיר שמחה על המלבי"ם, והוסיף שבדורו זכה רבי מאיר שמחה למתנה זאת בספרו 'משך חכמה' הנפלא, סיעתא דשמיא מופלא ומיוחד מאד, למצוא עומק תורה שבעל פה בתוך פסוקי התורה שבכתב. כל צדיק השיג לפי שורש נשמתו.

רבי מאיר שמחה נסתלק בשנת תרפ"ו, היום מאה שנה מיום הסתלקותו.

להבין תוס' מוקשה בתפילה לאהבת תורה

הגאון רבי יחזקאל חפץ זצ"ל סיפר שבהיותו בחור צעיר למד בחברותא עם רבי מאיר שמחה בדווינסק, כמובן שרבי מאיר שמחה היה הרב והוא התלמיד, אך היו לומדים ביחד בחברותא. פעם אחת נקלעו לתוספות אחד ורבי מאיר שמחה נתקשה מאד להבינו. אמר לו רבי מאיר שמחה בכהאי לישנא: הבה נפסיק את לימודנו עתה, ונלך להתפלל ולבקש רחמים מהשי"ת שנזכה לאהבת תורה. אמר לו רבי יחזקאל מדוע לא אמר הרבי שנתפלל לזכות להבנת התורה? מה ענין אהבת התורה להבנת התוספות המוקשה?

נענה רבי מאיר שמחה והסביר לו ע"פ משל.

פעמים שהאמא צריכה ללכת לעסקיה ומשארת את התינוק בבית השכנה, המכונה בייביסיטר. התינוק מתחיל לבכות כשאמו עזבה אותו והלכה לדרכה. הבייביסיטר משתדלת להרגיע אותו עם בקבוק חלב

ומשחק וכדו', והוא אינו מרפה מבכיותו בשום פנים ואופן, כמה שהיא משתדלת להרגיעו אינו מפסיק מלבכות.

האמא שמעה מבחוץ את בכיית התינוק ללא הרף, חזרה ונכנסה לבית השכנה ולקחה את התינוק על ידיה ותיכף נרגע התינוק ופסק מלבכות.

וביאר רבי מאיר שמחה כי מרוב אהבת האם לתינוק היא יודעת במהירות עצומה כל מה שהתינוק צריך, אותה השכנה לא תצליח באלף השתדלויות לתת לתינוק מה שאמו נתנה לו ברגע אחד.

עפ"ז ביאר רבי מאיר שמחה שאילו היה לנו אהבת תורה באמת, היינו מבינים תיכף ומיד מה הרצון של תוספות בקושיא ובתירוץ. לכן הנני מתפלל על השורש, כשיהיה לי אהבת תורה, ממילא אני יבין את התורה בכל פרטיה ודקדוקיה. כמשל אהבת האם לתינוק, שמרוב אהבה היא מבינה את כל הרמזים. כך כשאתה תאהב מאד מאד את רבינו תם, תבין היטב מה הרצון שלו.

עם האהבה הזאת חיבר רבי מאיר שמחה את ספריו הקדושים.

מה חיפש הר"ם בסנהדרין מכות ומצאו שלא במקומו?

הגרש"ז אויערבאך צוק"ל סיפר שבשעה שבחר חמיו ברבי מאיר שמחה לחתן לבתו, והיה המנהג שאבי הבת בוחן את הבחור העתיד להיות חתנו, וכבר יצא שמו לפניו כעילוי משנות ילדותו, באותו מבחן שאל אותו חמיו, [שגם הוא היה גאון מופלג בתורה"ק] חידה גאונית בדברי הרמב"ם שכתב בתשובה הידועה לחכמי לונל.

כי הנה נודע שהראב"ד טוען טענה על הרמב"ם בסוף ההקדמה על יד החזקה, מדוע לא הוסיף הרמב"ם 'מראי מקומות' לכל ההלכות הרבות שהביא בספרי היד החזקה, הוא ליקט הלכות מכל התורה כולה וכתב אותם בסדר מופלא כמשה מפי הגבורה, בלי מראי מקומות.

וכתב הרמב"ם לחכמי לונל תשובה ארוכה שלפעמים שהוא מהרהר אחר מנהג זה שלא כתב מראי מקומות, כי לפעמים שהוא בעצמו מעיין בספר היד החזקה שלו והוא אינו זוכר את המראה מקום לאותה ההלכה שהוא לומד... הוא בעצמו מתייגע להזכר את המראה מקום שמשם לקח את ההלכה ההיא.

למדנו מדבריו שהחיבור יד החזקה נכתב ע"י כח יותר עליון מרבינו משה בן מימון זי"ע, כביכול קולמוסו של הקב"ה היה בידו ונכתב היד החזקה מאליו, עד כדי כך שהרמב"ם בעצמו היה עומד ומתפלא על דבריו שלו בעצמו, מה היה המקור להלכה ההיא.

ותפס הרמב"ם דוגמא לזה, זה עתה למדתי איזה הלכה בספרי יד החזקה והייתי סבור שהמקור הוא או במסכת סנהדרין או במסכת מכות, עברתי על כל סנהדרין ומכות ולא מצאתי מקור לאותה ההלכה, עד שמצאתיה במקום אחר לגמרי.

ובזה בחן חמיו הגדול את רבי מאיר שמחה, האם הוא יכול לשער על איזה הלכה הרמב"ם מדבר באותו מכתב, על איזה הלכה היה סבור שהמקור שלה הוא בסנהדרין או במכות, ובסוף מצאה במקום שלישי?

כדי להשיב על שאלה זאת, לוקח הרבה זמן לעבור את כל הש"ס ואת כל הרמב"ם במחשבתו, ולמצוא איזה הלכה ברמב"ם שלפום ריהטא היה צריך להיות שהמקור הוא במס' סנהדרין או במס' מכות, ולמעשה היא כתובה במקום אחר.

רבי מאיר שמחה השיב תשובה תוך כדי דיבור בגאונותו המופלגת, ובשמחה הסכים חמיו לתת לו בתו בתשואות חן.

כה סיפר הגרש"ז אויערבאך שתשובתו של רבי מאיר שמחה היתה שמסתמא עיין אז הרמב"ם בדין גלות האשה לערי מקלט. הרמב"ם חיפש את המקור במס' מכות ב'אלו הן הגולין', ובמס' סנהדרין ולא מצאה שם, ובסוף מצאה במס' גיטין דף יב בדין האשה שגלתה לעיר מקלט, בעלה חייב במזונותיה. הרי שגם האשה גולה. לא במס' סנהדרין ולא במס' מכות נמצא מקור לדין זה.

כמה שנים אחר החתונה אמר רבי מאיר שמחה לחמיו, שהוא מצא עוד הלכה אחת שיתכן שהרמב"ם חיפש לה מקור בסנהדרין או במכות, ואינני זוכרה כעת.

משיב לחסידי ליבאוויטש במקומו של הראגוצ'בי

בעיר דווינסק חיו באותם השנים שני גאונים אדירים, מופלגים מאד בגאונותו בתורה, רבי מאיר שמחה והגאון מרוגצ'וב זי"ע, והיתה אהבה וידידות גדולה ביניהם.

באות עיר היתה גם קבוצה מחסידי חב"ד, תלמידי האדמו"ר מקאפוסט בעל המגן אבות זי"ע, והוא צוה לחסידיו שלא ישאלו שאלות מהרוגצ'ובער רק מרבי מאיר שמחה בלבד. אף שהרוגצ'ובער היה מחסידי חב"ד. כי עליו נאמר 'גלוי וידוע שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, אלא שלא יכלו לעמוד על סוף דעתו'. וכשהוא משיב תשובה, אין יודעים להיכן הדברים מכוונים, ואילו רבי מאיר שמחה, עם גאונותו המופלגת היה מוריד עצמו ליישב דעת השואלים כפי ערך דעתם.

רבי לאיזה חידושי תורה שלא לומר

רבי מאיר שמחה זצוק"ל אמר על אחד מהגאונים הגדולים בדורו שחיבר ספר חשוב מאד: 'אין זה מגיע למדרגת ספרי אור שמח שלי'. כי חמיו של רבי מאיר שמחה היה דר בעיר ביאליסטוק, ושם ישב כמה שנים אחר החתונה וחידש חידושי תורה, ושם דר הגאון הנודע בעל ה'עונג יום טוב' זי"ע, והייתי נכנס לפניו להציע לפניו את החידושים שלי, והיה מבטל את דברי ואומר שזה לא נכון בשלימות, ממילא היה לי רבי לא רק מה כן לומר, אלא גם מה שלא לומר, ואילו חברי שחיבר את הספר הנ"ל, היה מציע חידושו לפני רבנים שהסכימו תמיד לדבריו. ויסוד גדול הוא כי יהודי שיש לו רבי לדעת מה שלא לומר, ספריו עולים בחשיבות יתירה מספרו של מי שהיה לו רבי שלימד אותו רק מה כן לומר...'

כיבוד אב בזה גופא שלא לומר ודילמא לאו אביו הוא

ראיתי בספר 'חבל יעקב' להג"מ רבי אבא יעקב בורוכוב זצוק"ל, בסוף ימיו עלה לירושלים ומנו"כ בהר הזיתים. וכתב שבתחילה כשהדפיס את ספרו במהדורא הראשונה היה מסבב מעיר לעיר למכור את ספרו, כמו שהיה המנהג באותו הדור. בבואו לדווינסק לא נכנס להראות לרבי מאיר שמחה את ספרו, כי היה ידוע שמנהגו כמנהג רבו העונג יו"ט, לומר את האמת למחברי הספרים, אם תורתם תורת אמת או לא... כדי למנוע מעצמו עגמת נפש לא נכנס לפני רבי מאיר שמחה.

לאחר שסיבב בכל רחובות העיר, לפני שעזב את העיר חשב לעצמו, וכי אהיה שוטה כזה להיות בדווינסק ולא לראות את פני הגאון הגדול רבי מאיר שמחה, קם ונכנס לביתו ופתח ואמר 'לפני שאפתח בדברים הנני רוצה לספר בגנותי', כשנתן לו רבי מאיר שמחה רשות להמשיך בדבריו, אמר לו רבי אבא יעקב 'הנני בעל מחבר...'

חייך רבי מאיר שמחה וביקש ממנו את ספרו. בגאונותו המופלגת דפדף כמה רגעים בספר ותיכף תפס את כל תכולתו. ואמר לו 'אתה מאריך...'

תיכף נשם רבי אבא יעקב לרווחה, ב"ה שרק זה הפגם שלו, שהוא כותב באריכות בלבד.

רבי מאיר שמחה שאל אותו 'מהיכן אתם', כשאמר לו רבי אבא יעקב שם עירו, שאל שוב 'באיזה חייך למדתם בשנות הילדות', וסיפר לו שם המלמד. א"ל רבי מאיר שמחה 'אם כן אני מכיר אתכם, והנני יודע האיך גדלתם תלמיד חכם כזה, כי לפני ארבעים שנה נסעתי מביאליסטוק לדווינסק, ועברתי במקום הזה שאתה למדת שם אז בחיידר, ובקשו ממני שאשאל את הילדים שאלות בלימוד הגמ' שהיו לומדים, ואז היו לומדים במס' קידושין דף לא, שם כתוב 'אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם. הנח כבוד אמך וכבד את אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך'.

שאלתי את הילדים, והרי אין ספק מוציא מידי ודאי, האמא היא אמו וודאית, ואביו ספק, דדילמא לאו אביו הוא?

אתה היית שם, ותיכף קפצת והשבתני 'זה גופא כיבוד אב, שאין חושבים כך על אביו 'דילמא לאו אביו הוא', כי עצם המחשבה הזאת היא היפך מכבד את אביו. זהו הכבוד הראשון שמכבדים את אביו, שאין מעלין על

המחשבה צד שמא אינו אביו.

אע"פ שבדרך הפלפול יש לטעון שאם יש צד שאינו אביו, אינו בתורת כיבוד כלל. וחוזר חלילה. על עצם הפלפול הזה כתוב 'כבד את אביך' שלא תחשוב כן.

באותה שעה ידעתי שאתה תגדל תלמיד חכם מופלג, כי ראית בך סברא עם יראת שמים ביחד.

בגאונותו המופלגת נזכר רבי מאיר שמחה תיכף שזה האיש היה הנער הקטן שהשיב אותה תשובה לפני ארבעים שנה.

וקמץ ממנו מלא קמצו להיות מצא אשה מצא טוב

רבי מאיר שמחה היה יהודי שמח, כשמו כן הוא.

פעם אחת נסע לסדר קידושין בחופת תלמידו שהיה ממשפחת כהנים, ואחר החופה בירך את החתן בכהאי לישנא 'יהי רצון שיתקיים מקרא שכתוב וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו'.

החתן לא הבין פשר הברכה.

רבי מאיר שמחה ביאר את דבריו, בגמ' ברכות כתוב שבמערבא היו אומרים לחתן 'מצא או מוצא', האם נתקיים בו 'מצא אשה מצא טוב', או 'מוצא אני מר ממנות את האשה' ח"ו. והנה תיבת 'מצא אשה מצא טוב' שניהם מנוקדים בקמץ, אך 'מוציא אני' אין בו ניקוד קמץ. לזאת ברכתך שיתקיים בך 'וקמץ הכהן ממנה מלא קומצו', שיתקיים בו 'מצא אשה מצא טוב', הכל בניקוד קמץ, וקמץ הכהן.

המקטרג אינו מבין את דבריו של רבי מאיר שמחה, ועל כרחו ענה אמן...

למה קרא למעביר על מידותיו דלא מוקים במיליה?

אי' בספרו הק' 'משך חכמה' פרשת שלח עה"פ ה' ארך אפיים' ע"פ דברי הגמ' במס' ר"ה 'נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון, למי שעובר על פשע', מי שיש בו מדת 'מעביר על מדותיו' הקב"ה מוחל עונותיו.

מסופר שם בגמ' ר"ה יז: 'רב הונא בריה דרב יהושע חלש, על רב פפא לשיולי ביה חזייה דחליש ליה עלמא, אמר להו צביתו ליה זוודתא, [נעשה כאומר שהוא נוטה למות, יכינו לו תכריכים] לסוף איתפח [נתרפא רב הונא] הוה מיכסיף רב פפא למיחזייה, אמרו ליה מאי חזית אמר ליה, אין הכי הוה ואמר להו הקדוש ברוך הוא **הואיל ולא מוקים במיליה** לא תקומו בהדיה, שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון לעובר פשע'.

רב הונא בריה דרב יהושע בשכבו על מיטת חוליו ראה בשמים שהגיע זמנו למות, אך הקב"ה אמר שמכיון שאינו מקפיד אין להקפיד איתו, נושא עון למי שעובר על פשע. וחזר וחיה.

רבי מאיר שמחה שואל מה הכונה 'מוקים במיליה', בשלמא הלשון 'מעביר על מדותיו' מובן, שיש לו מדה כך וכך, הוא מוותר על המדה שהיה צריך לתת לו כך וכך. אך מה הפירוש 'לא מוקים במיליה', מה ענין 'עומד על דבריו' אצל מעביר על מדותיו, ועוד צ"ע שהרי אדרבה יותר טוב לעמוד על דבריו, מה מעלה יש במי דלא מוקים במיליה?

התחסד רב הונא שלא לקיים מאמרו בשמינית גאוות ת"ח

וביאר רבי מאיר שמחה ביאור יקר מאד, כי כשאדם מוותר על מה שמגיע לו, הוא נקרא 'מעביר על מדותיו'. ואי' בגמ' סוטה שהתלמיד חכם צריך שיהא בו שמינית שבשמינית ממדת ההתנשאות, קורטוב של התרוממות, 'נהוג נשאותך ברמה'.

ורב הונא בריה דרבי יהושע אומר 'ומעטרא ליה כסאסאה בשיבולתא', מעט ההתנשאות שיש לו, מעטרת אותו כמו כתר נאה.

וזש"כ בו 'ולא מוקים במיליה', כי רב הונא בריה דרבי יהושע, הוא עצמו המאן דאמר שצריך הת"ח שיהיה לו

מעט התנשאות, ואעפ"כ לא קיים את דבריו בו בנפשו. אינו עומד על 'דבריו' שלו בעצמו.

וזה שאמר הקב"ה 'הואיל ולא מוקים במיליה', כי כל ת"ח יש לו זכויות מיוחדות, לוותר לו בעמידה בתור, כמ"ש הרמב"ם הל' ת"ת פרק ו', וכן אינו צריך להשתתף בהוצאות בנין החומה, וכשהוא מביא סחורה לעיר, אין לאף אחד למכור אותה הסחורה לפני שהוא יגמור כל סחורותיו.

'אינו מוקים במיליה', כלומר שהוא מוותר על כל המדות שאמרו בתלמיד חכם, וזה נחשב כחסד שעשה עם הציבור, ובעת שיצטרך לחדש, יעשו לו מדה כנגד מדה.

בדרך כלל, בשאר תלמידי חכמים זה נקרא 'מעביר על מדותיו', אך כלפי רב הונא בריה דרב יהושע זה נקרא 'לא מוקים במיליה', שלא עמד על הדיבור שלו בעצמו שהת"ח צריך מעט התנשאות.

ראו את ההר עשן והבינו שלא נשלמו באהבת ישראל

כתב רבי מאיר שמחה בפרשת יתרו, כמדומה, עה"פ 'וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים, ואת קול השופר ואת ההר עשן, וירא העם ויזנועו ויעמדו מרחוק'. והקשו המפרשים מדוע כפל הכתוב ב' פעמים בלשון ראיה, כל העם רואים, וירא העם. מה היתה הראיה השניה שבעבורה עמדו מרחוק?

וביאר כי בדרך כלל כתוב במסעות המדבר 'ויסעו ויחנו' לשון רבים, והיו ביניהם כמה מחלוקות, עד שבאו בסיני וכתוב בהם לשון יחיד 'ויחן שם ישראל כנגד ההר', ודרשו חז"ל 'כאיש אחד בלב אחד'. לא היה תרעומת ומחלוקות וטרוניות ביניהם.

אמנם גם לאחר ששמענו שלא היה ביניהם מחלוקת, עדיין צריכין אנו למודעי האם היתה אהבת ישראל ביניהם, כי יש 'סור מרע' לסור ממחלוקת ופירוד לבבות, ויש 'עשה טוב' לאהוב את חבירו כנפשו, אהבת נפש.

וכתב רבי מאיר שמחה שלא היה ביניהם מדגת אהבת ישראל בשלימות. ולכן האריך רש"י וכתב שכל החניות היו בתרעומת ובמחלוקות, וכאן בסיני לא היה ביניהם מחלוקת. אך עדיין לא שמענו שהיה ביניהם אהבה גדולה שישמח במעלת חבירו.

והראיה לכך מהא דלא יכלו לסבול לשמוע את קול ה' בכל עשרת הדברות. כי באמת צ"ע מדוע לא יכלו, והרי משה רבינו ע"ה כן היה לו כח לשמוע קול ה', וכל כלל ישראל גם המה שקולים כמשה, כמ"ש במכילתא 'כל ישראל שקולים כמשה', אילו היה ביניהם אדיקות ואהבה גדולה, היה להם כח כללי של כל ישראל כמשה והיו יכולין לעמוד ולקבל את הדברות.

אלא שמבואר בגמ' מס' בב"ב בענין לעתיד לבא, שיהיה חופות לצדיקים, ויהיה שם עשן. והקשו בגמ' 'עשן בחופה למה' ותרצו 'שכל מי שעניו צרות בעוה"ז בתלמידי חכמים, מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא'. הרי שהעשן הוא סימן של קנאה, כי באש של מעלה אין עשן, וכלשון חז"ל בגמ' יומא 'עשן במערכה מי הוה?' וכן בב"ב ק"ד כא.

במעמד הר סיני היתה להם פליאה גדולה, האין יש עשן בהר? 'וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים, ואת קול השופר ואת ההר עשן, וירא העם ויזנועו ויעמדו מרחוק'. אז הבינו 'וירא העם' את העשן, 'ויזנועו ויעמדו מרחוק' ובקשו ממשה רבינו 'קרב אתה ושמע', אין לנו כח לעמוד בזה, כיון שיש עשן שהוא סימן של קנאה ותחרות, הרי שחסר בינינו אהבה, וא"כ אין בנו כח לשמוע קול ה' כמוך.

שנזכה לראות ולשמוח במעלות חברינו בלא עשן הקנאה

ומכאן למדנו שלא די בזהירות משנאת חבירו, צריך לאהוב את חבירו ולשמוח בשמחתו.

וכנוסח התפילה דהרבי רבי אלימלך זי"ע 'שנזכה לראות מעלת חברינו ולא חסרונם'. אין הכוונה סתם לראות מעלתו אלא גם לשמוח בו. כי אין אפשרות לראות מעלת חבירו מבלי לשמוח בו ולאהוב אותו באמת.

הרי שבתוך נוסח התפילה דהר"א, כלול גם עיקר התפילה שישמח בלבו במעלת חבירו, באהבת חברים אמיתית, חופה נקיה בלי עשן.

הרבי רבי זושא זי"ע אמר שהמדרגות המופלגות שזכה אחיו הרבי רבי אלימלך זי"ע היתה בעבור האהבה הגדולה שהיתה בין התלמידים. וכמ"ש ב'מאור ושמש' שאמר לו שבעבור השמחה והאהבה שיש ביניהם, הראה הקב"ה אותות ומופתים על ידם.

פשט של הגרב"ד בחיך התגובה של הגרמ"ש לשתי פנים

פעם אחת אמר הג"מ רבי ברוך בער מקמיניץ זי"ע שיעור לתלמידים, ואחד מהתלמידים הלך ואמר את החידוש לרבי מאיר שמחה, וחזר ואמר לרבי ברוך בער שהלך להציע את דברי תורתו לפני רבי מאיר שמחה, שאל רבי ברוך בער 'והאיך הגיב רבי מאיר שמחה?' השיבו התלמיד: 'רבי מאיר שמחה חייל'. קם רבי ברוך בער ואמר שיעור נוסף, והקדים ואמר 'הנה באתי לפרש את פשר חיובו של רבי מאיר שמחה... אותו שיעור היה ארוך במיוחד, והיו בו כמה צדדים, 'אם כוונת חיובו של רבי מאיר שמחה היה לבטל את החידוש שאמרתי בתחילה', היינו מפני שיש להקשות כך וכך. 'ואם כוונת החיך היה מתוך הנאה והסכמה', אלו הם הנקודות שהוא נהנה מתוך דברי, כי עי"ז יתורצו כמה סתירות וכו' וכו'...

המשנה ברורה מביא את רבי מאיר שמחה פעם אחת בספרו, בהלכות שופר. והוא הת"ח היחיד שהביא הח"ח בשמו בחיים חיותו. ויש בזה מעשה שלם שהיה הח"ח מרגיש וחושש שמא הוא מקפיד עליו ח"ו. ולכן הביא בשמו ראיה להחזיק השופר בצד ימין, ממעשה דגדעון במחנה מדין, שהיו אווזין השופר ביד ימין והחביות ביד שמאל.

רבינו מאיר שמחה הכהן, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

ע"ד מצוות סמוכים בפרשה הכנה לעדות מלכות השם בר"ה

ועתה נשובה לפרשת כי תצא;

פרשה זאת היא אסיפה גדולה של מצוות רבות. ונודע שאם בכל התורה יש סדר בסמיכות הפסוקים והעניינים, כל שכן במשנה תורה. כמ"ש חז"ל שאפילו לדעת רבי יהודה דלא דריש בשאר חומשים סמוכים, במשנה תורה כן דריש. וא"כ פשוט וברור שיש סדר למקרא בכל אלו המצוות שבפרשת כי תצא.

והענין שיש יותר סמוכים בחומש דברים, משום שבתחילה אמרה משה רבינו מעצמו ואח"כ אמר לו הקב"ה כל דיבור ודיבור, ולכן יש בוודאי טעם מדוע בחר משה רבינו להסמיך אלו המצוות ולכתוב זה אצל זה.

בפרשת כי תצא יש יותר מעשר אחוז מכל תרי"ג מצוות! בספר החינוך מנה 74 מצוות בפרשה זאת. אין כמוה בכל התורה כולה.

וכתב הרה"ק רבי פינחס מנחם מפילץ זי"ע בספרו 'שפתי צדיק' שמספר ע"ד מצוות אינו במקרה ח"ו, אין זאת אלא שבזכות קריאת פרשה זאת עם ע"ד מצותיה, אנו מכינים את נפשותינו שנזכה להעיד על מלכות ה' ביום הדין.

וכנודע שיש אותיות ע' ד' גדולים בשמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, להעיד על מלכות שמים. וראש השנה הוא הק"ש של השנה. וביוה"כ צועקים בקול 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. והקב"ה יודע שע"י ע"ד המצות האלה שאנו לומדים בפרשת כי תצא, אנו מכינים את הנפש להיות ראוי להעיד על אחדותו ית' בראש השנה.

ואין זה רק לימוד בלבד, אלא נחשב לנו כאילו קיימנו כל אלו המצוות לפני ר"ה. והקב"ה יודע שבשביל ההמלכה ביום ר"ה צריכין אלו ההכנות הקדושות, מצות שילוח הקן, מצות מעקה, מצות השבת אבידה, לא תחרוש בשור וחמור יחדיו וכו'. אף שאין אנו יודעים מה השייכות. בטחו בה' עדי ע"ד שאלו ע"ד מצוות קשורים ומאוחדים זה בזה.

רש"י הקדוש מספר לנו מעט מקשר גלגל המצוות האלה, בתחילת הפרשה שע"י אשת יפת תואר היו לו שתי נשים ונולד מהשנואה הבכור, ונולד בן סורר ומורה. ואם לא תיקנו ענין בן סורר ומורה, היה באיש חטא משפט מות. וכן בהמשך הפרשה מצוה גוררת מצוה. ע"י שילוח הקן יהיה לו בית חדש, ויקיים מצות מעקה.

פרשה זאת היה כעין סיום התורה, אחריה באים פרשיות כי תבא, נצו"י האזינו וברכה שהם ענין אחר, יש בהם מצוות שהיה רק לפי שעה, ומצות הקהל וכתובת ס"ת. אך רשימת המצוות הארוכה מסתיימת בפרשת כי תצא.

ונזכיר כמה נקודות מהמצוות שבפרשה, כהכנה לראש השנה.

ביקש דוד לעצ"ז עד שתלאו חושי בסמוכים דבסו"מ ליפ"ת - ב' אופנים

אי' בגמ' סנהדרין דף קז. 'ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד עבודה זרה שנאמר ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים, ואין ראש אלא עבודה זרה שנאמר והוא צלמא רישיה די דהב טב, והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה? אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד עבודה זרה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא'.

כי דוד המלך עסק בתורה הקדושה כל ימיו, והיה לוחם מלחמת ה' במסירות נפש, אין לנו אדם נקי בכלל ישראל כמותו, וכדי שלא יתחלל שם שמים כשיראו שבנו רודף אחריו להורגו, וישאלו 'צדיק ורע לו', לכן ביקש להמציא תירוץ מפני מה רע לו, שלא יתחלל שמו ית' בעולם ח"ו. וכאשר אמר אסף בתיילים שקושיית צדיק ורע לו מחלשת לב עובדי ה', ביקש דוד להציל את ישראל מנפילה לקושיא כזאת. ולכן בא עד הראש.

אמר לו חושי הארכי, אף אחד אינו שואל למה בנך רודף אחריו, אין כאן חילול השם כלל, כי נשאת יפת תואר ולכן נולד לך בן סורר ומורה כמ"ש ברש"י:

'אמר מאי טעמא קנסיבת יפת תואר, אמר ליה יפת תואר רחמנא שרייה, אמר ליה לא דרשת סמוכין דסמין ליה כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה'.

וצ"ע והרי בוודאי ידע דוד המלך מה שכל תנוקות של בית רבן יודעים שיש סמיכות בין פרשת יפ"ת לפרשת בן סורר ומורה. ובגמ' לא כתוב מה השיבו דוד המלך לחושי הארכי על טענה זאת.

לא דיברה תורה אלא כנגד מי שא"י להתגבר על יצרו וטעה דוד בענוותו

וכתב מרן החת"ס זי"ע יסוד גדול, בדרשת עיוה"כ, ובפרשת כי תצא. כי הנה לא שייך במציאות שע"י עצת התורה יבא אדם לידי מכשול, כי עצת ה' היא תקום, אם אמרה תורה עצה דאשת יפ"ת, כי דיברה תורה כנגד יצר הרע, וכלשון הגמ' במס' קדושין על היתר דיפ"ת: 'מוטב שיאכלו ישראל שחוטות תמותות ולא יאכלו נבלות', א"כ לא שייך כלל שהיא תלד בן סורר ומורה.

וכתב החת"ס כלל גדול, פעמים שאדם בא לפני רבו ושואל אותו הנהגה והדרכה בעבודת ה', ורבו מדריכו בפרטיות לפי סדר מהלך חייו. אם ישמע איש אחר את דברי הרב, וישתמש עם ההיתר הזה לעצמו, ואינו בא לפני הרב לשאול גם על עצמו. זה הראשון שהרב שמע את מכלול שיקול ענייני חייו, יזכה לברכת ה' ועצת התורה ולא יבא לידי מכשול. אבל השני שעשה כדברים האלה, מכיון שהרב לא התכוון לומר ההיתר בעבורו, והוא לא בא לשאול בדבר ה' על נפשו ועל מהלך חייו, איש אשר כזה עלול להכשל וליפול לגמרי רח"ל.

בפרשת יפ"ת מבואר שזו עצה כנגד יצר הרע, האיש הזה שיצרו התגבר עליו במלחמה ועשה כעצת התורה בענין דיפ"ת, הוא בוודאי לא יוליד בן סורר ומורה ממנה.

אמנם איש אחר שהוא כן יכול להתגבר על יצרו, כי הוא בקי בכל התורה כולה, ואין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, א"כ יש לו כלים רבים איך להלחם בפיתויי הבלי היצרא בישא, הוא אין לו להשתמש עם ההיתר דאשת יפ"ת, אילו הוא ישתמש בהיתר הזה, עליו דרשו חז"ל סמוכין שעתיד הוא להיות לו שנאה ובן סורר ומורה.

דוד המלך עליו השלום, היה ענו מאד מאד, 'אנכי תולעת ולא איש, חרפת אדם ובזוי עם', לא היה לו התנשאות שמינית שבשמינית, וממילא היה בטוח שההיתר של התורה כנגד יצר הרע, מדברת בוודאי עליו בלבד. כי כל העולם יודעים מעלתו של דוד המלך מלבד דוד המלך בעצמו, הוא אינו יודע את מעלותיו שה'

עמו והלכה כמותו בכל מקום. מתוך הענוה שלו היה מבין שהתורה "ק נתנה עצה זאת בעבורו, ולכן אין פעולה כזאת יכולה לגרום להוליד בן סורר ומורה. ואי אפשר לדרוש סמוכין ולא ליקח יפ"ת, כי זו אחת ממצוות התורה לעשות ככל הסדר הזה ועשתה את צפרניה, ובכתה ירח ימים. וא"כ כשחשד בנפשו שהוא יש לו יצר הרע גדול שבעבורו נתנה תורה עצה זאת, עמד דוד וקיים מצות ה' בדביקות עליונה בדחילו ורחימו.

אלא שחושי הארכי בא לפני דוד ואמר לו, דע לך שאין כוונת התורה עליך כלל, ולכן נולד לך בן סורר ומורה. דוד המלך השיבו בתמימות 'והרי התורה התירתה', וכי על מי חסה התורה אם לא עלי השפל והנבזה. אמר לו חושי הארכי, חס ושלום לא דיברה תורה כנגד צדיק כזה.

וכתב החת"ס גם בפרשת נצבים שצריך לדעת ענין זה בכל ענייני החיים, כשבאים להתייעץ לפני הרב המכיר את כל המצב שלו, ונותן לו איזה היתר. אסור לאיש אחר לנהוג כן. כי תמיד צריכין לשאול שוב ושוב לפני מורה הוראה ומורה דרך.

וכן כשאדם מוצא איזה היתר בספרי שו"ת, ומבלי לשאול רב, הוא רוצה ח"ו להתנהג בהם למעשה. או כמו בימינו שיש גישה קלה לכל התשובות והפסקים ויכולין למצוא כמה וכמה קולות שונות ומשונות, אפשר לשאול את המחשב 'האם תוכל למצוא לי איזה היתר בענין פלוני'... לשזבן רחמנא מהאי דעתא שבשתא.

ישכיר עצמו לעבודה שהיא זרה לו שאמר משה והטעות דיהונתן נכדו

מן החוות דעת זי"ע ביאר נקודה נוספת בפרשה בספרו 'נחלת יעקב'. ע"פ מש"כ בגמ' ב"ב דף ק"י שיונתן בן גרשם מצאצאי משה רבינו נתרחק ונעשה כומר לפסל מיכה, כמ"ש בסוף ספר שופטים, כששאלו אותו מדוע ירדת לשפל המדרגה [האריך ימים עד ימי דוד ושלמה] היה אומר 'כך שמעתי מזקני משה רבינו, לעולם ישכיר אדם לעבודה זרה ולא יצטרך לבריות'.

ומסופר על יונתן שלא היה לו פרנסה והלך לגור באשר ימצא, ומצא אותו מיכה והציע לו להיות שם כומר, וכך הוה.

וכוונת משה רבינו היה לומר לו שיעשה עבודה שפלה שהיא זרה לו. וכמו שאמר רב לרב כהנא שלא יהא נצרך לבריות, ואם מציעים לו פרנסה פשוטה, יתבזה ויעשנה ולא יצטרך לבריות 'פשוט נבילתא בשוקא ולא תאמר כהנא אנא, גברא רבה אנא'. ולא היתה כונת משה רבינו ח"ו לעבוד ע"ז.

וענין זה נשתלשל ע"י 'ויואל משה לשבת את האיש' שיתרו התנה עמו להשבע שהבן הראשון יהיה לעבודה זרה. וגם שם היתה כונת משה רבינו לעבודה שהיא זרה לו.

והאריז"ל גילה סוד הדבר שרשב"י ובנו רבי אלעזר הם גלגול משה רבינו ויונתן בן גרשם, וישבו י"ג שנה במערה לכפר על אותו הענין.

ת"ח המשתדל לפרנסתו והוא פטור ה"ז כעובד ע"ז כתולה בכוחו ועוצם ידו

וכתב החוות דעת יסוד גדול, מדוע קורין בשם 'עבודה זרה' לעבודה שהיא זרה לו. ככתוב בספר איוב פרק לא, כשהוא מדבר על יסוריו: (לא,כה) **אִם אֶשְׁמַח בִּי רַב חִילִי וְכִי כְּבִיר מִצָּאָה יָדִי: וְגו', (כח) גַּם הוּא עֹן פְּלִילִי בִּי כְּחֻשְׁתִּי לֹאֵל מְמַעַל.** ופירשו המפרשים שם שגם המחשבה של 'כוחי ועוצם ידי' הוא עון פלילי כעין עבודה זרה.

וכתב החוות דעת שזה היה כונת אאע"ה שהיה מצוה לאורחים לרחוץ הרגליים, שהיו משתחוים לאבק שברגליהם. היינו שהסוחרים חושבים שהליכתם ונסיעתם ממקום למקום, היא היא זו שמפרנסת אותם. וכן ביאר הרה"ק משינעווא זי"ע ב'דברי יחזקאל'. מי ששואלים אותו 'איך נתעשרת' והוא משיב 'נסעתי וטרחתי וטסתי ממדינה למדינה', הרי הוא כעובד ע"ז, משתחוה לאבק שברגליו.

וחידש החוות דעת שיש עוד בחינת עבודה זרה.

מי שהוא בדרגת רבי שמעון בר יוחאי וחבריו שפטורין מהשתדלות משום שתורתן אומנותן, אילו היו עושין משהו לפרנסתן, היו בבחינת עובד ע"ז ח"ו. כיון שלפי דעת תורת הגיעו למדרגת 'ועמדו זרים ורעו צנאכם', ופטורין הן מגזירת השתדלות, כיון שפטורין הן, אסורין הן.

ויש לומר ע"ד רמז שגם זה נקרא 'עבודה זרה', שהרי רשב"י נקט ע"פ מקרא שכתוב 'ועמדו זרים...' הרי שהיא העבודה השייכת ל'זרים', וזהו לשון 'עבודה זרה'. עבודותיהם של עובדים זרים...

מן הבעש"ט זי"ע מצד חיוב ההשתדלות שלו היה רק מחויב להכות בחלונו של העשיר בלבד. אילו היה משתדל יותר מזה, היה נקרא לפי דרגתו כעבודה זרה ח"ו. כי לפי מדרגתו היא עבודה שהיא זרה לו.

אמרו חז"ל 'אוי למי שאומנותו בורסקי', וביאר החו"ד שמכיון שיש אומנויות אחרות שהם נקיות וקלות, אם הוא משתדל מדי הרבה לעשות מלאכת בורסקי, הרי זה 'עבודה זרה', עבודה שהיא זרה לו. כמובן שאם אינו מוצא פרנסה אחרת, יפשוט נבילתא בשוקא. אך אם יש לו אפשרות אחרת, אסור לו להשתעבד למלאכה יותר בזויה.

סבר דוד שנעזב למקרה דבסו"מ וביקש להשתדל בדרכי הטבע הזרים לו

עפ"ז ביאר החו"ד 'ודוד בא עד הראש ביקש דוד לעבוד עבודה זרה', שם בפסוקים מבואר שאבשלום רדף את דוד, והלך דוד לשאול עצה מה אפשר לעשות כדי להנצל ממנו בדרכי הטבע. אמר לו חושי הארכי והרי זה כעבודה זרה כלפי מדרגתו של דוד המלך. שהרי גלית עמד לעומתו עם מצחת נחושת על ראשו, והיה מ' סאה מכוסה נחושת, ואעפ"כ הרגו דוד בדרך נס ופלא, וכמ"ש באמרי נועם שהרגו דוד המלך עם חמשה חלוקי אבנים, היינו ה' הושענות חבוטות. וכתוב בגמ' שהיה דוד המלך הורג במכת חרב אחד שבע מאות אנשים, וכשהיה יורה חץ היה זה כמו הפצצות של היום, חץ חכם היה נכנס באחד ויוצא ממנו וחוזר ונכנס בשני ובשלישי וכו', לייזר רוחני כזה. וכששאל דוד מדוע לא הרג במכה אחת אלף שונאים, רק שבע מאות בלבד. אמרו לו, רק בדבר אוריה החתי.

הרי שההצלחות של דוד המלך במלחמות, היו תמיד שלא כפי דרכי ההשתדלות הטבעית. כנוסח של רבי שמעון בר יוחאי. ולכן כתוב בו 'ויהי דוד בא עד הראש' שבשעה שרדף אחריו אבשלום להורגו, חשב להשתדל בדרכי הטבע. זה היה נחשב כעבודה שהיא זרה לו.

כששאל אותו חושי הארכי על כך, אמר לו דוד, מכיון שאבשלום רודף אחרי להרגני, סימן שנעזבתי למקרים ח"ו, וכמ"ש הרמב"ן שהדבר הגרוע ביותר הוא כשאדם כביכול כאילו נעזב למקרים. וכיון שהגיע למצב כזה, שוב אין זה נחשב עבודה זרה כלפי אותה המדרגה הנמוכה.

מ"ט לא קדרשת סמוכים לראות את השגחת מלכות השם בסדר המקרים

אך כל זאת הוא רק כשהוא נעזב כביכול, אבל כשחושי הארכי מלמד אותו שזה בהשגחה פרטית משום שנשא יפ"ת, א"כ יש בזה השגחה פרטית, ושוב אין לו להשתדל בריבוי השתדלות, אלא לחזור למדרגתו הראשונה בדרך נסים ונפלאות.

כי כשרואים מדה כנגד מדה, רואים שהכל בהשגחה, כאב את בנו יוכיח, לא נעזב למקרים ח"ו אלא אדרבה בהשגחה נפלאה מאד. וכיון שההנהגה היא 'לפי הספר', אין צריך לעבוד עבודה שהיא זרה לו.

וא"כ מובן שאין הכונה שביקש דוד לעבוד עבודה זרה, מה שזר לו עכשיו, אלא מה שהיה אתמול לפי דרגתו אז, עבודה שהיא זרה לו, כי חשב שכלפי מדרגתו עכשיו, אינה זרה לו.

השיבו חושי הארכי שלא נתרחק כלל מהשגחת ה' ח"ו, וממילא אין לו לצאת מגדרו.

בפרשת כי תצא לומדים שאפילו דברים שנדמה כאילו הם מקרים, יש בהם השגחה נפלאה מאד, עד מצות קן ציפור שגם היא פותחת ב' כי יקרא קן צפור', כאילו 'ויקר מקרה חלקת השדה אשר לבועז', שאין זו מקרה ח"ו, אלא הכנה והזמנה נפלאה בהשגחה פרטית.

אלו ע"ד המצוות שבפרשת כי תצא, באו להכין את נפשותינו להיות ראויים להעי"ד על מלכות שמים,

כמבואר ב'שפתי צדיק'. כי כשאנו מכריזין בר"ה 'המלך', אנו אומרים שמלכותו ית' בכל משלה, היינו בכל מה שעובר עלי, הכל בהשגחה פרטית.

מי שהוא נעזב למקרים אינו מכריז 'המלך', 'המלך' מכריז שהכל בהשגחה פרטי פרטית. ולזאת באו ע"ד המצוות דפרשת כי תצא, המלמדים על סדר הדברים זה אחר זה, קן צפור ובנין בית ומעקה וכו', כשמגלים שלשלת המאחדת בין דברים נפרדים, זהו קבלת עול מלכות שמים שלימה.